

KeTJA

KENNISWERKPLAATS
TRANSFORMATIE
JEUGD AMSTERDAM

BEVORDERING MAATSCHAP- PELIJKE PARTICIPATIE ERVARINGEN, WENSEN EN BEHOEFTE VAN JONGEREN 16-23 JAAR

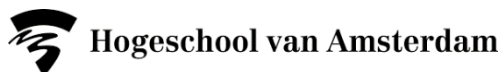
Bevordering maatschappelijke participatie
Ervaringen, wensen en behoeften van jongeren 16-23 jaar
Marte Wiersma & Roel van Goor

Amsterdam, november 2019

KeTJA – Kenniswerkplaats Transformatie Jeugd Amsterdam – draagt via praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling bij aan het realiseren van de transformatie van het jeugdstelsel. Door middel van diverse projecten en activiteiten ondersteunt de werkplaats de ontwikkeling van Ouder- en Kindteams die in alle wijken in Amsterdam preventieve steun en hulp bieden aan ouders en hun kinderen.

KeTJA maakt deel uit van het Netwerk Jeugdzorg Amsterdam, wordt financieel ondersteund door ZonMw en de gemeente Amsterdam.

Deze rapportage is tot stand gekomen in samenwerking met:
Gemeente Amsterdam, Hogeschool van Amsterdam, Ouder- en Kindteams Amsterdam, F-act Jeugd Amsterdam, Spirit! Jeugdhulp.

Inhoud

1.	Inleiding	4
2.	Opzet van het onderzoek	5
3.	De jongeren	7
4.	Moeilijkheden die jongeren ervaren bij het meedoen in de maatschappij	8
5.	Helpende ondersteuning op het gebied van maatschappelijke participatie	13
6.	Wensen, ideeën en behoeften op het gebied van maatschappelijke participatie	17
7.	Algemene conclusie	20

Amsterdamse jongeren over hulp bij meedoen in de maatschappij¹

1. Inleiding

In de adolescentie en jongvolwassenheid zetten jongeren stappen om hun eigen plek in de samenleving te verwerven. Voor jongeren die kampen met psychosociale problematiek is dit geen vanzelfsprekendheid. Deze jongeren kunnen moeilijkheden ondervinden bij het afmaken van een opleiding, het vinden en behouden van werk, zelfstandig gaan wonen, omgaan met geld en het aangaan en onderhouden van sociale contacten die vragen om professionele ondersteuning. De vraag hoe deze ondersteuning het beste vormgegeven kan worden krijgt de laatste tijd veel aandacht. Gemeenten en organisaties voor jeugdhulp ontplooiën verschillende initiatieven om tot een beter geïntegreerd aanbod te komen. Over wat de meest wenselijke invulling is van professionele begeleiding is echter weinig onderzoek voorhanden. Het onderzoek in deze rapportage is onderdeel van een groter onderzoek in de regio Amsterdam met als doel bij te dragen aan de verbetering van de ondersteuning van jongeren met psychische of gedragsproblemen in hun pogingen om een eigen plek te vinden in de maatschappij.

In dit onderzoek zijn de behoeften, wensen en ideeën van een groep jongeren (16-23 jaar) met uiteenlopende problemen op psychosociaal vlak geïnterviewd wat betreft hulp en ondersteuning bij het realiseren van hun sociale maatschappelijke participatie. Er wordt antwoord gegeven op de volgende onderzoeksvragen: Welke moeilijkheden ervaren jongeren bij het meedoen in de maatschappij? Welke hulp en begeleiding ontvangen de jongeren op dit terrein, en hoe ervaren ze deze? Wat missen zij in het huidige ondersteuningsaanbod? Eerst wordt de opzet van het onderzoek beschreven (2) en wat we weten over de jongeren die eraan hebben deelgenomen (3). Vervolgens wordt ingegaan op: de moeilijkheden die jongeren ervaren bij het meedoen in de maatschappij (4); hun ervaringen met helpende en minder helpende jeugdhulp (5); en hun wensen, ideeën en behoeften ten aanzien van ondersteuning bij het realiseren van hun sociale en maatschappelijke participatie (6). In de slotparagraaf (7) worden enkele conclusies getrokken.

¹ Dit rapport beschrijft de resultaten van een onderzoek dat deel uitmaakt van het onderzoek *Participatie van jeugdigen met psychische of gedragsproblematiek beter ondersteund*. Dit onderzoek is uitgevoerd door Kenniswerkplaats Transformatie Jeugdhulp Amsterdam (KeTJA) in samenwerking met Gemeente Amsterdam, Sprit Jeugdhulp, FACT Jeugd Amsterdam, Ouder- en kindteams Amsterdam. Het onderzoek is gefinancierd door ZonMw in het kader van Integraal werken en participatie.

2. Opzet van het onderzoek

Interviews

Er is gekozen voor een onderzoek waarin jongeren worden geïnterviewd door andere jongeren. Deze peeronderzoekers zijn enerzijds jongeren die zelf gebruik maken of hebben gemaakt van jeugdhulp en anderzijds afstudeerstudenten uit hbo-opleidingen Social Work en Pedagogiek. De interviews zijn half-gestructureerd door een interviewleidraad. De leidraad is ontwikkeld in samenspraak met professionals en een aantal peeronderzoekers die ervaring hebben met jeugdhulp. Alle interviewers zijn getraind in het afnemen van interviews met de ontwikkelde interviewleidraad. De respondenten zijn geworven uit vier groepen jongeren: cliënten van FACT-jeugd (5), cliënten van Spirit Jeugdhulp (8), studenten van een entree-opleiding van het ROC van Amsterdam met hulp vanuit het mbo-jeugdteam (9) en ex-gedetineerde jongeren (3).

Van alle interviews is een geluidsopname gemaakt. Deze audiobestanden zijn uitgewerkt in een verbatim-verslag en vervolgens geanalyseerd met behulp van het kwalitatieve data-analyse programma MAXQDA. In eerste instantie zijn de thema's van de interviewleidraad gebruikt als codes om de data te structureren, binnen deze codering zijn meerdere subcodes aangebracht.

Panelgesprekken met jongeren en professionals

Als aanvulling op de interviews zijn panelgesprekken gehouden met jongeren en professionals. In het eerste panelgesprek zijn onderzoekers met jongeren en professionals in gesprek gegaan over de wensen, behoeften en ideeën ten aanzien van maatschappelijke participatie die uit de interviews met jongeren naar voren kwamen. Het doel was om de resultaten uit de interviews te duiden, concretiseren en mogelijke implicaties ervan te inventariseren. Aan het panelgesprek hebben naast twee onderzoekers vijf jongvolwassenen (19-24 jaar) met ervaring in de jeugdhulp en twee professionals (FACT-jeugd en Spirit) deelgenomen.

Het tweede panelgesprek is opgedeeld in twee onderdelen: 1) een plenaire brainstorm met de jongeren waarin hen is gevraagd wat ze verstaan onder maatschappelijk participeren en wat ze nodig hebben om dit te realiseren; 2) een onderdeel waarin met behulp van de 'Think – pair – share-methode' is gereflecteerd op de thema's die uit de interviews met jongeren naar voren zijn gekomen. Bij deze bijeenkomst waren vijf jongeren (17-20 jaar), twee ervaringsdeskundigen (23 en 27 jaar), een professional uit de jeugdhulp (Spirit), een belangenbehartiger van Jeugdplatform Amsterdam en twee onderzoekers aanwezig.

Van de panelgesprekken zijn verslagen gemaakt. De opbrengsten uit de gesprekken zijn gebruikt als aanvullende informatie voor de beschrijving en duiding van de resultaten uit de interviews.

Methodologische beperkingen

In totaal is gesproken met 30 jongeren met uiteenlopende achtergronden en problematiek (psychische en/of gedragsproblematiek) die gebruik maken van verschillende jeugdhulpaanbieders. Op basis hiervan heeft een waardevolle inventarisatie van ervaringen, belevingen en ideeën plaatsgevonden. Dit aantal respondenten en het selecte karakter van de steekproef staan het echter niet toe om de resultaten en conclusies te beschouwen als representatief voor jongeren met psychische en/of gedragsproblematiek in het algemeen.

Jongeren hebben een duidelijke rol gespeeld in de opzet en uitvoering van het onderzoek, onder meer in de ontwikkeling van de interviewleidraad en afname van interviews. Participatie van jongeren in het onderzoek is één van de doelstellingen van het project en is een meerwaarde voor de aansluiting van het onderzoek op jongeren. Echter, de onervarenheid van de interviewers heeft er waarschijnlijk toe geleid dat niet altijd alles uit de gesprekken is gehaald. Ondanks de interviewtraining die alle interviewers hebben gevolgd is vast te stellen dat er over het algemeen meer doorgevraagd had kunnen worden. Dit geldt in het bijzonder voor gesloten jongeren zonder intrinsieke motivatie voor het onderzoek. Om in zo'n geval als interviewer bepaalde informatie boven tafel te krijgen is een bepaalde competentie vereist. Andersom is aannemelijk dat jongeren eerder geneigd zijn om zaken te delen met leeftijdgenoten die ze wellicht niet hadden gedeeld met een andere interviewer.

Opvallend is dat jongeren die al langer gebruik maken van jeugdhulpverlening makkelijker praten over hun ervaringen, wensen en ideeën. Zij lijken door hun hulpverleningsverleden meer getraind op dit gebied. Dit maakt het makkelijker voor de interviewer maar houdt ook het risico in dat hun verhalen gekleurd zijn door de vele hulpverleningscontacten.

3. De jongeren

Er zijn in totaal 25 jongeren geïnterviewd, 13 jongens en 12 meiden. Ten tijde van het interview varieerde de leeftijd van de jongeren van 15 tot 21 jaar met een gemiddelde leeftijd van 17,4 jaar oud. De meerderheid woont in Amsterdam, drie jongeren wonen in Monnikendam, Amstelveen en Almere. Ook is een ervaringsdeskundige man van 30 jaar oud geïnterviewd die tijdens het gesprek terugblikt op zijn verleden met jeugdhulp. Van alle jongeren geven er 22 aan dat zij ondersteuning krijgen van een jeugdhulpinstantie in verband met problemen thuis, psychische- en gedragsproblematiek, criminaliteit. De studenten die geworven zijn via het ROC van Amsterdam ontvangen geen specifieke jeugdhulp, maar hebben wel te maken (gehad) met psychosociale problematiek. Voor hen geldt dat ze geen diploma in het voortgezet onderwijs hebben gehaald en daarom in de entree-opleiding zitten. Zij worden op het ROC wel begeleid bij het afronden van hun opleiding en het vinden van een plek in de samenleving. Eén van hen is pas kort in Nederland.

Van twintig geïnterviewde jongeren is bekend dat zij ten tijde van het interview naar school gingen. De meerderheid van de schoolgaande jongeren volgde een mbo-opleiding niveau 1 of niveau 2. Twee jongeren waren nog bezig met het behalen van hun middelbareschooldiploma en een respondent volgt een opleiding in het hoger onderwijs. Veertien jongeren hebben aangegeven dat ze betaald werk hadden, terwijl er negen aangaven geen betaald werk te hebben. Van de werkende jongeren was de meerderheid werkzaam in de horeca of detailhandel.

Uit de interviews komt naar voren dat bijna alle geïnterviewde jongeren te maken hebben met een gezinssituatie waarin de biologische ouders niet meer bij elkaar zijn. In de meeste gevallen zijn de jongeren opgegroeid bij hun moeder en haar nieuwe relatie(s), met samengestelde gezinnen als gevolg. Een aantal jongeren noemen een verleden met psychische problematiek, middelengebruik, mishandeling en een enkele keer seksueel misbruik binnen de gezinssituatie. Bij tien jongeren heeft hun problematische thuissituatie geleid tot een (vrijwillige) uithuisplaatsing. Van zeven geïnterviewde jongeren is bekend dat zij een relatie hadden op het moment dat ze geïnterviewd werden, van elf jongeren is bekend dat zij op dat moment geen relatie hadden. Dertien geïnterviewde jongeren wonen bij hun ouder(s)/verzorger(s) en twaalf jongeren wonen in een jeugdhulpinstelling.

Tweeëntwintig jongeren die zijn geïnterviewd zijn in hun leven in beeld geweest bij jeugdbescherming en/of jeugdhulp. Het grootste gedeelte van de jongeren heeft een verleden met veel verzuim en/of gedragsproblemen of criminaliteit. Van twee jongeren is onbekend of zij eerder met jeugdhulp te maken hebben gehad. De jongeren met ervaring in de jeugdhulp kwamen daar vaak al op jonge leeftijd mee in aanraking. In bepaalde gevallen was er ook sprake van hulp voor andere gezinsleden, soms voordat de jongeren zelf hulp ontvingen. De redenen waarom de jongeren in het verleden jeugdhulp hebben gehad lopen uiteen. Genoemd worden: problemen thuis, psychische problematiek, criminaliteit en gedragsproblemen. Het blijkt dat een aantal jongeren in het verleden verschillende soorten jeugdhulp hebben gehad van meerdere instanties. Dit kan het gevolg zijn geweest van het feit dat de jongeren verschillende problemen hebben. Niet alle jongeren lijken zich exact te herinneren van welke jeugdhulpinstanties en waarvoor zij ondersteuning hebben gehad in het verleden.

4. Moeilijkheden die jongeren ervaren bij het meedoen in de maatschappij

In deze paragraaf worden de moeilijkheden beschreven die jongeren ervaren in hun poging een plek te vinden in de samenleving. De moeilijkheden zijn onderverdeeld in vier gebieden waarop sociale participatie gestalte krijgt: dagbesteding (school en werk); financiën; wonen; en sociale relaties.

School

Voor verschillende jongeren blijkt het naar school gaan en gericht met school bezig zijn om uiteenlopende redenen soms problemen op te leveren. Een aantal jongeren geeft aan dat zij door problemen thuis niet in staat waren om naar school te gaan. *'Ja, ik vond het dan wel moeilijk om naar school te gaan of zo. [...] Ik was nachten buiten dus dan kan je de volgende dag ook niet naar school, omdat je ergens ligt te pitten. Dat soort dingen'* (meisje, 19 jaar). Een ander meisje vertelt dat ze, mede door haar benauwde thuissituatie, andere prioriteiten had dan naar school gaan. *'Toen ik jonger was, met vijftien of zestien begon ik al te spijbelen. Ik had andere prioriteiten. Ik vond het leuker om joints te roken en te chillen in plaats van gewoon op school te zijn. Op een gegeven moment werd het thuis ook zo, benauwd eigenlijk, dat het sowieso niet mijn prioriteit was om naar school te gaan'* (meisje, 21 jaar). Ook een kloof tussen school en de thuiswereld kan ertoe leiden dat jongeren moeilijkheden ondervinden met naar school gaan, zo geeft een ervaringsdeskundige aan. *'Heel veel van die jongeren zouden een huiswerkplek nodig hebben omdat het thuis niet is. Ze slapen met hun broertje en zusje op hun kamer. [...] Omdat je weinig steun krijgt van je netwerk omdat zij zich niet kunnen verplaatsen daarin'* (man, 30 jaar).

Belang van een passende school

In hoeverre school aansluit bij de beleving, interesse en het niveau jongeren blijkt belangrijk voor het al dan niet met succes volgen van een opleiding. Vier jongeren blijken niet graag naar school te gaan omdat ze ontevreden zijn met hun school. Het gaat om leerlingen die door omstandigheden terecht zijn gekomen op de entree-opleiding van het mbo. Doordat het niveau voor hen te laag is hebben ze het gevoel dat ze niets leren en voelt naar school gaan nutteloos. *'Ik heb niet echt veel te vertellen over school. Ik zie dit echt niet als een school. Wat ik als school zie dat wanneer ik naar school ga ik wat ga leren'* (jongen, 16 jaar). Twee jongeren geven aan dat zij met meer plezier naar school gaan sinds ze een praktijkgerichte opleiding volgen die beter bij hen past. *'Nu ik ook BBL² doe en zo en heel veel werk en bijna geen school merk ik wel echt dat het gewoon chiller vind gaan, omdat ik altijd wel heb gemerkt dat school niet helemaal mijn ding is ofzo. Gewoon heel de tijd met zo'n boekje voor je neus en ik weet niet ik haak heel snel af dan'* (meisje, 17 jaar). Een passende opleiding met een passend niveau kan motiverend werken voor jongeren om naar school te gaan en een opleiding af te maken.

Terug naar school

Vijf jongeren spreken uit dat zij ertegenop zien om terug te keren naar school nadat zij een langere periode zijn uitgevallen. Twee van hen noemen de ontwenning van het schoolse leven als een obstakel. *'Ik weet niet. Misschien zit het tussen m'n oren. Maar ik ben zo'n ander leven gewend nu en dan denk ik, ik moet nu weer in de schoolbanken gaan zitten van halfnegen tot, ik weet niet hoe laat, tot vijf of zo'* (meisje, 21 jaar). Naast ontwenning van het schoolse leven kunnen ook financiële overwegingen ervoor zorgen dat jongeren besluiten om niet (meer) naar school te gaan of te kiezen voor een vervolgopleiding. *'Stel ik moet vijf dagen stagelopen en ik krijg niet betaald, hoe ga ik m'n huur betalen? Dan moet ik er ook nog bij werken. Ik denk, hoe zie ik dat voor mij? Ik wil het wel heel graag, maar het is gewoon*

² Beroepsbegeleidende Leerweg, MBO

onmogelijk' (meisje, 21 jaar). Een 17-jarige jongen gaat een stapje verder en heeft het gevoel dat hij zijn kruit heeft verschoten door zijn gedrag in het verleden. *'Nu ben ik de lul. In april word ik achttien en ik moet nog steeds beginnen met m'n opleiding. Als ik naar een hoger niveau wil gaan, dan moet ik het zelf ook allemaal betalen'*.

Werk

Geld verdienen blijkt belangrijk voor jongeren. Bijna alle jongeren geven aan dat ze pas écht meedoen in de maatschappij wanneer ze werken en economisch zelfstandig zijn. Maar welke ervaringen hebben jongeren met betrekking tot het vinden en behouden van werk?

De meerderheid van de jongeren geeft aan het vinden van werk hen makkelijk afgaat.

'Tot nu toe heb ik eigenlijk gewoon gesolliciteerd en mocht ik meteen beginnen' (jongen, 16 jaar). *'Laat ik het zo zeggen, ik lever een sollicitatie in en ze bellen altijd terug. Dat is ook voor mij geen probleem'* (meisje, 18 jaar).

Een handvol jongeren spreken wel zorg uit over het behouden van werk. Het verliezen van de motivatie om te blijven werken wanneer ze het werk niet (meer) leuk vinden blijkt het voornaamste knelpunt. *'Doen is bij mij nooit een probleem, alleen het volhouden wel. [...] Bijvoorbeeld de eerste week dat ik werkte, ik moest werken en ik werd wakker en ik dacht 'ik ga niet'. Het was gewoon echt een bewuste keus dat ik niet ging. Het was niet het probleem van wakker worden, het lag echt gewoon aan mij. En ook al zit ik al zo lang erin, ik kan daar niet echt een antwoord op geven eigenlijk'* (meisje, 21 jaar).

Werk behouden blijkt niet voor alle jongeren een keuze. Twee jongeren vertellen dat ze hard moeten werken om het hoofd boven water te houden. *'Als ik niet naar werk ga dan heb ik niks. [...] Ook al voel ik me ziek, ik zal toch wel iemand zijn die naar werk zou rennen want achteraf zal ik ermee zitten dat ik leuke dingen niet kan doen of iets leuks voor mezelf niet kon kopen'* (meisje, 17 jaar).

Vanuit de jongeren klinken zorgen over het vinden van een 'goeie' baan in de toekomst. Uit het panelgesprek blijkt dat een 'goeie' baan betekent dat jongeren werk dat ze doen leuk vinden en dat ze genoeg geld verdienen om in hun levensonderhoud te voorzien en leuke dingen te kunnen doen.

Geld

Geld is heel belangrijk in het leven van jongeren en heeft ook veel invloed op de mate waarin ze in staat zijn om mee te doen in de samenleving. Geld stelt jongeren in staat om zelfstandig te wonen, deel te nemen aan sociale activiteiten of de mogelijkheid om door te leren voor een betere toekomst. Omgaan met geld wordt door veel jongeren ervaren als het grootste knelpunt in het opbouwen van een zelfstandig leven.

Big spenders

Het grootste obstakel voor jongeren blijkt gematigd zijn in het uitgeven van geld. De meerderheid vindt het moeilijk om zich te beheersen. *'Ik ben wel een 'big spender' eigenlijk'*, zo zegt een jongere (jongen, 17 jaar). Twee jongeren geven aan dat hun salaris soms al binnen één dag op is. De jongens geven hun geld voornamelijk uit aan eten en drinken buiten de deur of dure kleding. De meisjes noemen kleding, make-up en persoonlijke verzorging als voornaamste uitgaveposten. *'Ja, ik ben iemand die gewoon snel geld uitgeeft, vooral aan kleding. Niet per se aan slechte dingen, maar gewoon aan kleding, make-up en dat soort dingen'* (meisje, 17 jaar). Het blijkt voor een aantal jongeren een opgave om prioriteiten te stellen: *'Ik heb vaak dat ik iets moet halen wat belangrijker is dan wiet ofzo, of sigaretten en dan ga ik toch wiet halen'* (meisje, 17 jaar).

Ondersteuning bij het omgaan met geld is voor een aantal jongeren gewenst. Een 17-jarig meisje vertelt dat haar rekening wordt beheerd door de begeleiding van haar groep. Voor sommigen is betrokkenheid van ouders/verzorgers genoeg. Deze betrokkenheid kan uiteenlopen van af en toe informeren naar de stand van zaken tot daadwerkelijke inzage in de uitgaven van de jongeren. *‘Ja het helpt wel soms dat ik weet dat mijn vader kan kijken, want ik weet dat ik daarna gewoon een appje krijg van... Wat heb je nou weer uitgespookt (lacherig) [...] ik kan het ook gewoon ergens blokkeren en dan denk ik doe maar niet. Dus dat helpt wel dan wel soms ofzo’* (meisje, 17).

Schulden

Over schulden wordt laconiek gesproken, als iets dat de jongeren nooit zal overkomen. Een 18-jarig meisje vertelt dat haar salaris vaak binnen een dag al op is, maar ze ervaart dit niet als problematisch, ook verwacht ze geen moeilijkheden in de toekomst: *‘Nee, want ik heb er niet echt problemen mee. Het is niet zo dat ik daardoor in problemen kan raken’* (meisje, 18 jaar).

Gezien de schulden die veel jongeren ontwikkelen³, lijkt het opvallend dat bijna alle jongeren denken dat dit hen niet zal overkomen. Professionals geven als mogelijke verklaring aan dat jongeren geen goed beeld hebben van het begrip ‘schulden’, omdat het begrip te abstract is. Jongeren zien rood staan, of hebben van een telefoon op afbetaling niet als een schuld, waardoor ze bij vragen over schulden aangeven dat dit bij hen niet speelt.

Wonen

Naast het organiseren van een dagbesteding en het omgaan met geld is wonen een belangrijk thema en een bron van zorg in het leven van jongeren in de leeftijd van 16-23 jaar. De meeste jongeren willen binnen afzienbare tijd op zichzelf wonen, maar verwachten moeilijkheden met het vinden van een geschikte woonplek.

Een ‘eigen plekje’

Het hebben van een fijne woonplek is niet voor alle geïnterviewde jongeren vanzelfsprekend, dit geldt met name voor degenen die in een leefgroep wonen. Over het algemeen evalueren ze hun leefsituatie als “leefbaar”, maar je écht thuis voelen in een leefgroep is voor een aantal jongeren moeilijk. Wonen in een leefgroep vraagt om aanpassingsvermogen aan regels en structuur van de groep en de andere bewoners. *‘Nou thuis, toen ik thuis woonde dat voelt altijd gewoon als thuis [...] maar in een groep heb je heel veel anderen moet je rekening houden, heb je andere regels alles werkt anders, aanpassen ook. Dan is het heel moeilijk om je thuis te vinden’* (meisje, 17 jaar). Ook klinkt de behoefte aan vastigheid, het hebben van een ‘eigen plekje’ en niet constant moeten wisselen van woonplek. *‘Ik hoop dat die mensen me gewoon zo snel mogelijk op m’n eigen plek zetten. Dat ik weet dat ik daar ga wonen voor een tijdje, want nu wissel ik heel de tijd’* (jongen, 17 jaar).

De meeste jongeren willen uiteindelijk zelfstandig gaan wonen. Dit geldt niet alleen voor jongeren die in een groep wonen maar ook voor degenen die nog bij hun ouders/verzorgers wonen. Voor ongeveer tien jongeren wordt een begeleid wonen traject geregeld, drie van hen geven aan dat zij het prettig vinden dat deze tussenstap bestaat omdat ze nog niet klaar zijn om zelfstandig te wonen. Er blijkt behoefte om

³ Westhof, F. & De Ruig, L. (2015). “Voor mijn gevoel had ik veel geld”. *Jongvolwassenen en schulden*. Zoetermeer: Panteia.

eerst een aantal randvoorwaarden te hebben geregeld; een diploma, werk en voldoende geld om zelfstandig te kunnen leven. *‘Ja, uiteindelijk wil ik wel op mezelf wonen, maar wel wanneer ik een steady baan heb en m’n school heb afgemaakt en gewoon genoeg geld heb om uit dit huis te gaan. Ik wil het gewoon goed hebben voor ik iets ga doen, en niet impulsief’* (meisje, 17 jaar). Een andere jongere: *‘Sowieso maximaal nog drie jaar onder het dak bij jeugdzorg wonen voordat ik nog genoeg tijd heb om m’n diploma’s gewoon rustig te kunnen afronden. Anders ga ik me kapot moeten werken’* (jongen, 17 jaar).

De meerderheid van de jongeren die begeleiding krijgen bij het vinden van een (begeleid) woonplek vertrouwen erop dat zij op korte termijn een woonplek zullen vinden. De jongeren die hierbij geen begeleiding krijgen, voorzien moeilijkheden. Het wordt niet duidelijk om welke moeilijkheden het precies gaat, zelfstandig wonen is voor deze jongeren hoogstwaarschijnlijk nog geen urgent thema.

Sociaal netwerk

Het hebben van een netwerk van mensen bij wie je je prettig voelt en kunt aankloppen als het even tegen zit blijkt uit onderzoek een belangrijk buffer tegen het ontwikkelen van grote problemen. Ouders, broers, zussen, verdere familie, vrienden, buurtgenoten kunnen een belangrijke rol spelen. Het hebben van een uitgebreid en ook steunend netwerk is echter niet voor iedereen een vanzelfsprekendheid. De vraag is wie er beschikbaar is voor de jongere wanneer het moeilijk gaat en tot hoever de geboden steun gaat. Op wie kunnen de jongeren écht terugvallen wanneer het gaat om geld of een woonplek?

Het maken en onderhouden van sociaal contact

Contact maken met anderen of het onderhouden van sociale relaties gaat de meerderheid van de jongeren makkelijk af. Een aantal jongeren noemt zichzelf ‘erg sociaal’. Dit kan komen door hun verleden in de jeugdhulp, het vele contact met mensen en praten over jezelf zorgt er volgens hem voor dat het de jongeren makkelijk afgaat om contact te leggen, zo zegt een ervaringsdeskundige. *‘Op een gegeven moment heb je dat heel vaak gedaan en dan wordt het gewoon wat makkelijker. Bij al die jongeren zul je zien dat snel contact leggen en snel uh, ja het hart raken eigenlijk’* (man, 30 jaar).

Vier jongeren geven aan dat zij huiverig zijn ten aanzien van nieuwe sociale contacten, de angst om gekwetst te worden ligt hieraan ten grondslag. *‘Ik heb maar drie mensen om me heen, ten minste los van familie, die ik echt belangrijk vind en dat hou ik ook zo. [...] Drie en drie genoeg. Weet je, te veel mensen dat heeft mij in het verleden heel veel gekwetst eigenlijk. Want hoe meer mensen om je heen, hoe minder overzicht je hebt over bepaalde mensen hun innerlijk’* (meisje, 17 jaar).

Het persoonlijke verleden kan ook een rol spelen in de contacten die jongeren op dit moment hebben. Een 16-jarige jongen geeft aan dat hij in het verleden gepest is en sindsdien moeite heeft met het vertrouwen van nieuwe mensen. Ook een 18-jarig meisje kijkt door haar verleden de kat uit de boom. *‘Ik observeer heel veel. Dus als ik iemand niet ken, ga ik kijken hoe diegene in elkaar zit en hoe die met anderen omgaat en zo kan je dan een beetje kijken hoe ze is. Ik vind het gewoon moeilijk om te kunnen zeggen of hij of zij echt iets voor mij is, om daar mee om te gaan.’*

De meerderheid van de jongeren ervaren overigens geen moeilijkheden met het aangaan en in stand houden van sociale relaties. Alle jongeren geven aan dat zij voor sociale steun kunnen terugvallen op familieleden of vrienden. Indien er contact is met de ouders, dan noemen jongeren hen als degenen op wie zij onvoorwaardelijk kunnen terugvallen, zelfs als dat contact niet altijd even soepel verloopt. Iemand in de familie, meestal de moeder, wordt genoemd als meest belangrijke persoon om op terug te vallen.

Daarna noemen jongeren hun vriend of vriendin. Ook worden andere gezinsleden als hun vader, een (stief)zus/broer genoemd. Enkele jongeren die een niet zo'n goede relatie hebben met het eigen gezin, noemen verdere familieleden of hun vrienden als belangrijkste steunpunt. *'Ja, ik heb wel een heel goed vriendennetwerk en met m'n opa en oma was ik ook heel goed, alleen dat is de laatste tijd allemaal niet meer. Ik spreek m'n moeder ook niet meer. M'n vader sprak ik al nooit en m'n opa en oma spreek ik ook niet meer'* (meisje, 17 jaar).

Samenvattend

Geld blijkt het grootste knelpunt voor jongeren. Opvallend is dat ze op financieel gebied geen problemen voorzien voor de toekomst. Bij werk is dit andersom, de meeste jongeren ervaren op dit moment geen problemen met het vinden en behouden van werk, maar spreken twijfels uit of ze later een 'goeie baan' zullen vinden. Naar school gaan kan lastig zijn als er thuis geen steunend klimaat is of jongeren geen opleiding vinden die bij hen past. Verschillende jongeren geven aan pas te gaan denken aan zelfstandig wonen als andere zaken (geld, opleiding, werk) op orde zijn. Begeleid wonen is voor sommige jongeren een prettige tussenstap. De meeste jongeren ervaren een goed sociaal netwerk met hun ouders als degenen op wie zij onvoorwaardelijk kunnen terugvallen, gevolgd door vrienden en verdere familie. Voor sommige jongeren is het leggen van sociaal contact en het opbouwen en onderhouden van vriendschappen moeilijk. Dit hangt voor bepaalde jongeren met eerdere negatieve ervaringen, waardoor ze het lastig vinden om nieuwe mensen te vertrouwen.

Opvallend is dat de geïnterviewde jongeren in beperkte mate in staat bleken om te reflecteren op voorziene moeilijkheden of toekomstige ondersteuningsbehoeften bij het meedoen in de maatschappij. Dit kan te maken hebben met de manier waarop dit is uitgevraagd in de interviews, wellicht is reflecteren op hun toekomstperspectief een te abstracte opdracht voor jongeren en zijn ze hier (nog) niet toe in staat. Een andere mogelijke verklaring is dat jongeren met veel problemen het überhaupt niet leuk vinden om hierover te praten.

5. Helpende ondersteuning op het gebied van maatschappelijke participatie

In deze paragraaf worden de ervaringen van jongeren met jeugdhulp besproken. Jongeren hebben waardevolle uitspraken gedaan over helpende en minder helpende ondersteuning. Deze inzichten kunnen een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van toekomstige voorzieningen die nog beter aansluiten op de ondersteuningsbehoeften van jongeren met psychische en/of gedragsproblemen.

Een doel voor ogen hebben

Toekomstperspectief is belangrijk voor jongeren. Een concrete doelstelling geeft jongeren houvast en motivatie om naar school en/of werk te gaan of eventueel door te leren. Kortom, het hebben van een doel voor ogen is helpend in de zoektocht naar het vinden van een plek in de maatschappij. Een ex-gedetineerde jongen beschrijft dat hij gemotiveerd is om op het rechte pad te blijven sinds hij meer is gaan focussen op zijn toekomst. *'Ik ben heel gemotiveerd geworden in heel veel dingen. Bij m'n vader was ik niet gemotiveerd, was ik alleen maar met vrienden buiten [...] hier heb ik het achter me gelaten. Ik ben meer gaan denken aan school en gewoon m'n toekomst'* (jongen, 17 jaar).

Sommige jongeren geven aan dat zij ondersteuning nodig hebben bij het creëren van toekomstperspectief. Een meisje vertelt dat ze bij haar mentor van de leefgroep terecht kan voor ondersteuning op dit gebied. *'Ik heb heel lang geen doel of passie meer gehad en dat zou ik wel echt graag weer willen of willen vinden. [...] Ja ik ga sowieso wel echt aan dit werken. Want ik moet er echt voor gaan zitten ook met mijn mentor om gewoon te kijken wat wil je later worden, wat wil je later doen'* (meisje, 17 jaar).

Het is van belang dat de geformuleerde doelstelling aansluit bij wat de jongere zelf belangrijk vindt en past binnen de eigen ruimte om een stap vooruit te zetten. Soms verloopt de weg naar participeren 'met hele kleine stapjes'. Een meisje vertelt: *'Ze hebben best wel veel begrip gehad. Ook begin dit jaar zat ik er doorheen en ik had gewoon wat tijd voor mezelf nodig. Ik gaf dat aan en ze hebben me ook echt de tijd gegeven in plaats van te pushen om werk te zoeken. Dat is echt fijn geweest. X precies hetzelfde'* (meisje, 21 jaar).

Positieve bekrachtiging

Een aantal jongeren geven aan dat zij het prettig vinden om ondersteuning te krijgen bij het bereiken van hun doelstellingen. Bijvoorbeeld bij het vinden en/of behouden van werk of het afmaken van een opleiding of het ondernemen van sociale activiteiten. *'Meestal als ik een doel voor me heb, dan denk ik al na twee weekjes van 'oké, ik heb er geen zin meer in, ik ga het niet doen'. Daar heb ik dus wel echt hulp bij nodig, dat is denk ik ook wat ik echt van m'n begeleiders hier krijg, want hun zien mij elke dag'* (jongen, 17 jaar). Het is belangrijk dat aan jongeren wordt gevraagd hoe zij gemotiveerd willen worden. Sommige jongeren hebben genoeg aan de betrokkenheid van een ouder/verzorger of professional die af en toe informeert naar de stand van zaken, terwijl anderen graag worden gepusht: *'Dat wanneer ik het ze aangeef, dat ze me gewoon echt pushen om voor m'n doel te gaan. [...] Dat ze me gewoon echt zeggen 'je kan dit wel jongen'* (jongen, 17 jaar).

Het is ook belangrijk dat er binnen de sociale omgeving vertrouwen is in de kans van slagen van de jongere, zoals een ex-gedetineerde jongen vertelt *'Mensen denken vaak dat je het tegenovergestelde gaat doen, omdat je zo in het verleden bent geweest, waardoor je ook gelijk meer wordt onderschat. Dat fokt je ook gelijk op, want dan heb je gelijk geen zin meer om te beginnen'* (jongen, 17 jaar). Zo blijkt

dat een aantal jongeren gevoelig zijn voor een negatief verwachtingspatroon. Dit is volgens de ervaringsdeskundige te verklaren door een diepgeworteld gebrek aan zelfvertrouwen waarmee veel jongeren met een verleden in de jeugdhulp te maken hebben. Het is daarom belangrijk dat professionals, ouders/verzorgers of iemand anders met wie een vertrouwensrelatie bestaat vertrouwen uitstralen. Dit vertrouwen kunnen ze kenbaar maken door middel van positieve bekrachtiging. Jongeren willen horen dat ze het wél kunnen. Een 18-jarig meisje ontvangt deze steun van haar ouders: *'Ze helpen niet, maar ze zitten er dan gewoon. [...] Ja. Af en toe als ik dan in de stress raak, kunnen zij zeggen 'X, niet zo aanstellen doe gewoon rustig aan, het komt allemaal wel goed'. Ja gewoon een beetje extra helpende gedachte. Dat ik die ook in m'n hoofd afspeel, maar dan komen ze net even harder binnen of zo'. Een 17-jarige jongen vertelt dat zijn ouders en zijn mentor hem regelmatig bemoedigend toespreken, hij ervaart dit als helpend 'kom op je kan het wel hè, gewoon even doorzetten. Voor je het weet heb je je diplomaatje en kun je doen wat je wil'.*

Gezien en gehoord worden

Uit de interviews en de panelgesprekken komt naar voren dat sommige jongeren zich pas écht geholpen voelden toen ze gezien en gehoord werden. Zien en horen omvat een breed scala aan bejegeningaspecten, de relatie tussen de professional en de jongere staat hierbij centraal.

Opvallend is dat sommige jongeren bepaalde persoonlijke kenmerken van professional(s) benoemen die toebehoren aan een goede professional, bijvoorbeeld onbaatzuchtigheid en het hebben van een goed hart.

'Ik zie gewoon in zijn ogen dat hij [professional X] een goed hart heeft. Je hebt van die begeleiders waarvan je kan zien, diegene doet het niet voor het geld of voor het werk of voor de regels, diegene doet het voor jou. Snap je? Als je dat op me kan overbrengen en dat je me alleen dingen zegt, niet voor jezelf om goed te praten of wat dan ook of dat ik me aan je regeltjes ga houden, maar als je het echt zegt voor mij, dan ben je sowieso voor mij nummer een' (jongen, 17 jaar).

Ook een 17-jarig meisje vertelt dat ze zich écht geholpen voelde in instelling X omdat ze daar persoonlijk contact had met professionals.

'Ja ik moet je eerlijk zeggen dat ik mijn leiding van [instelling X] zeg maar, want ik heb op [instelling X] bijna twee jaar gezeten, die hebben mij echt goed geholpen, maar meer gewoon door wie ze zijn ofzo [...] ik weet niet goed hoe ik dat moet uitleggen wat mij vaak hielp is gewoon een knuffel weet je wel af en toe als het niet goed ging en op [instelling X] deden ze dat eigenlijk nooit [...] op [instelling X] waren ze gewoon net alsof ze uit de fabriek kwamen zeg maar en dat is gewoon echt niet leuk en op de [instelling X] zijn het gewoon mensen' (meisje, 17 jaar).

Uit een van de panelgesprekken komt naar voren dat jongeren gezien en gerespecteerd willen worden als volwaardig mens, een professional dient ook aandacht te hebben voor de persoon achter de problemen. Sommige jongeren waarderen het wanneer een professional zich openstelt en ook iets van zichzelf deelt, hierdoor kan een meer gelijkwaardige relatie ontstaan. Echter, enkele panelleden waarschuwen dat (te) veel vertellen er ook voor kan zorgen dat de professional nep of geforceerd overkomt.

De thema's oprechtheid en echtheid komen herhaaldelijk terug in de interviews en de panelgesprekken; als belangrijke eigenschappen van een goede professional maar ook als basisvoorwaarden voor een goede relatie tussen de jongere en de professional. Jongeren willen geholpen worden omdat ze het

waard zijn, niet omdat het moet zoals een 17-jarige jongeren aangeeft: *‘Ja het is meer qua, hoe zeg je dat qua houding van sommigen vind ik. Ze hebben wel altijd geholpen alleen van sommigen voelde het niet echt alsof ze het echt wouden alsof het meer was van ‘o doe jij hem maar ja maar, nee gewoon doen’. Weet je zo is het bij twee overgekomen op mij’* (jongen, 17 jaar).

Een persoonlijke ‘klik’ tussen de jongere en de professional kan bijdragen aan het gevoel van jongeren dat ze gezien en gehoord worden. Ook speelt een klik een cruciale rol in het respecteren van het gezag van een professional en de bereidheid van de jongere om in beweging te komen. *‘Ik heb al een half jaar geleden gezegd dat ik niks met m’n voogd heb, maar ik zit nog steeds met haar in gesprek. Nu boeit het me niet meer wat ze zegt, want ik weet toch dat ik er niks aan kan doen’* (jongen, 17 jaar).

Naast de bovengenoemde, minder tastbare aspecten zoals oprechtheid, echtheid en onbaatzuchtigheid noemen jongeren ook concrete handelingswijzen van hupverleners waardoor ze zich gezien en gehoord voelden. Jongeren benadrukken hoe belangrijk het voor ze is dat er ‘echt tot iedere letter’ wordt geluisterd naar wat jongere zelf te zeggen heeft. Écht luisteren gaat enerzijds over het serieus nemen van de wensen en klachten van de jongere. Anderzijds gaat écht luisteren over het loslaten van een bepaalde vooringenomen houding vanuit de professional. Deze houding belichaamt het idee dat professionals niet écht hoeven te luisteren omdat ze toch al weten hoe het zit. Een van de panelleden maakt dit concreet door uit te leggen dat er wel naar jongeren wordt gevraagd, maar niet écht wordt geluisterd.

Tot slot, ook aspecten als betrouwbaarheid en de mogelijkheid tot transparante communicatie worden genoemd. De panelleden omschrijven een ‘nabije’ houding waarbij de professional bereikbaar en betrouwbaar is. Het blijkt extreem hinderlijk wanneer professionals gemaakte afspraken niet nakomen of niet bereikbaar zijn, sommige jongeren voelen zich hierdoor in de steek gelaten. Ook is het belangrijk dat jongeren de ruimte voelen om zich uit te spreken. Sommige jongeren voelen deze ruimte niet omdat de professional vasthoudt aan bepaalde regels of werkt volgens een protocol. Andere jongeren geven aan dat ze bang zijn om veroordeeld te worden door de professional of een label opgeplakt te krijgen dat later weer tegen hen kan worden gebruikt.

Samenvattend

Het hebben van een concreet plan of een doelstelling voor de toekomst lijkt jongeren te motiveren om hun plek te vinden in de samenleving. Hierbij is van belang dat de geformuleerde doelen aansluiten bij wat de jongere zelf belangrijk vindt. Ondersteuning bij het bepalen en bij het bereiken van de doelstellingen is voor veel jongeren gewenst, wederom dient de ondersteuning aan te sluiten bij wat de jongere zelf prettig vindt. Sommige jongeren zijn gevoelig voor een negatief verwachtingspatroon, voor hen is positieve bekrachtiging door sleutelfiguren in de sociale omgeving helpend.

Ook blijkt dat de geraadpleegde jongeren in dit onderzoek zich geholpen voelden toen ze gezien en gehoord werden door de jeugdhulpverlening. Of een jongere zich gezien en gehoord voelt lijkt grotendeels afhankelijk te zijn van de bejegening door een professional. Oprechtheid en echtheid zijn aspecten die telkens worden genoemd wanneer jongeren spreken over goede professionals en goede jeugdhulp. Zien en horen gaat ook over écht luisteren en het realiseren van een betrokken houding als professional: deze relatie gaat uit van gelijkwaardigheid, betrouwbaarheid en de mogelijkheid tot transparante communicatie.

Wederom is van belang om aan te geven dat het bovengenoemde voortkomt uit gesprekken met een beperkt aantal jongeren. De bevindingen zijn geenszins geldig voor alle jongeren met psychische en/of gedragsproblemen in Amsterdam.

6. Wensen, ideeën en behoeften op het gebied van maatschappelijke participatie

In deze paragraaf gaan we in op de wensen, behoeften en ideeën van jongeren ten aanzien van ondersteuning bij het realiseren van een plek in de samenleving. Wat missen jongeren nog in de jeugdhulp die zij krijgen? Hoe kan aan deze behoeften invulling worden gegeven en van wie verwachten ze deze steun?

Ik wil het zelf doen

Zelf doen is een behoefte die herhaaldelijk terugkomt wanneer jongeren reflecteren op hun ondersteuningsbehoeften. De meerderheid van de geïnterviewde jongeren geeft aan dat het goed met ze gaat en dat ze nergens hulp bij nodig hebben. Het lijkt alsof de woorden ondersteuning of hulp een bepaalde afhankelijkheid impliceren waar een aantal jongeren juist vanaf wil bewegen. Het gaat dan voornamelijk over degenen die al langer gebruik maken van jeugdhulp: *'Maar ik wil het eigenlijk liever niet nodig hebben. Ik moet er juist een beetje vanaf werken'* (jongen, 17 jaar). Een andere 17-jarige jongen die in een leefgroep woont vreest dat te veel ondersteuning ertoe leidt dat hij op lange termijn niet in staat is om voor zichzelf te zorgen:

'Op zich in de kleine dingen waarin we worden ondersteund, denk ik meer dat het niet echt bij mijn leeftijd hoort. Ik ben een jongen van zeventien. Voor mij wordt gekookt, alles wordt voor mij geregeld terwijl ik liever die dingen ook zelf wil leren. Zelf verder wil komen, zelf wil koken. Dat soort dingen. Het zijn meer dingen waarvan ik denk, die helpen me maar het is meer m'n eigen verantwoordelijkheid [...] ik denk juist dat hoe meer afstand ik van de groepsleiding kan nemen, hoe beter het voor mij is.'

Verschillende jongeren geven aan dat ze liever zelf hun weg zoeken in het proces van volwassen worden. *'Misschien dat als ik op mezelf woon dat het misgaat, dat ik het niet eens merk. Maar ik denk zelf dat de beste manier om te leren is, om het zelf aan te pakken, zelf te leren en zelf verder te komen'* (jongen, 17 jaar). Opvallend is dat sommige jongeren expliciet aangeven dat ze pas bereid zijn hulp te accepteren wanneer ze op hun bek zijn gegaan. *'Ja, ik heb dat altijd wel gezegd dat als ik met iets zit dat ze me eigenlijk gewoon een beetje moeten laten gaan. Ik ben altijd zo dat als ik het niet zelf op los dan hecht ik er geen waarde aan. Ik moet het echt zelf hebben gevonden'* (jongen, 18 jaar). Ook de panelleden benadrukken dat professionals zogenaamde 'verplichte talk' beter achterwege kunnen laten omdat de boodschap vaak pas aankomt wanneer de jongere er zelf het belang van inziet.

Praktische hulp

Een aanzienlijk deel van de jongeren is 'gespreksmoe'; praten met professionals helpt hen niet (meer) verder. Wel blijkt er behoefte aan praktische ondersteuning bij zaken die op dat moment urgent zijn in het leven van de jongeren. *'[over hulpverlening X] Dit is tot nu toe de beste dienstverlening die ik heb gehad. [...] Bijvoorbeeld uhm ik moest mijn studiefinanciering aanvragen, daar heeft ze bij geholpen. Ze heeft mij geholpen met kickboksen aanvragen. Ja dat allemaal regelen heeft zij mee geholpen'* (jongen, 18 jaar). Ook de overgang 18-/18+ is een aangelegenheid waarbij behoefte blijkt aan praktische hulp: *'Ik vond het ook fijn toen mijn mentor naar mij toe kwam van dit en dit moeten we doen als je 18 wordt en we gaan dit regelen en we gaan zaterdag dit doen en volgende week dit. Dat geeft mij dan echt een gevoel van er wordt gepland en alles komt goed'* (meisje, 17 jaar). Verstandig met geld om kunnen gaan is al eerder benoemd als centraal knelpunt, enkele jongeren beginnen de noodzaak te

voelen om met geld om te kunnen gaan naarmate hun 18^e verjaardag nadert. *'Misschien moet ik gewoon op een budgetcursus gaan. [...] Twee/drie jaar geleden was ik nog te jong daarvoor. Nu heb ik het wel echt nodig, vooral nu ik achttien word'* (jongen, 17 jaar). Vanuit de panelleden klinkt de suggestie om jongeren in de jeugdhulp al vanaf 14-jarige leeftijd te leren budgetteren, op deze manier zijn ze ruim voor hun 18^e voorbereid op financiële zelfstandigheid.

Naast praktische ondersteuning bij administratieve zaken als het aanvragen van zorgtoeslag, het vinden van een woonplek en het inzichtelijk maken van de financiën, hebben enkele jongeren behoefte aan ondersteuning bij het ondernemen van sociale activiteiten. Hierbij valt te denken aan samen sporten, hulp bij het aanmaken van een datingprofiel of bij het organiseren van een activiteit voor leeftijdgenoten waarbij jongeren andere jongeren kunnen ontmoeten.

Nazorg en/of doorgaande ondersteuning

Doorgaande ondersteuning of nazorg (bijvoorbeeld wanneer een jongere 18 jaar is geworden) is meestal geen expliciete wens van de meeste jongeren. Toch is van belang dat er iemand voor ze is om op terug te vallen wanneer ze een misstap maken of er zelf niet uitkomen. Een 21-jarig meisje vertelt dat ze het fijn vindt dat ze op begeleiding kan rekenen vanuit haar leefgroep, niet in de vorm van bemoeizorg maar wanneer zij het nodig heeft. *'Het is niet zo dat ze aan je gaan trekken. Maar op het moment dat je aangeeft hulp nodig te hebben, dan zijn ze er wel'*.

Ook de panelleden adviseren om jongeren met een verleden in de jeugdhulp niet zomaar los te laten na hun 18^e verjaardag. Voor degenen die 'zorgmoe' zijn kan ondersteuning gerealiseerd worden door ervaringsdeskundigen, buiten de formele hulpverlening om. Ondersteuning door een ervaringsdeskundige is volgens de panelleden van toegevoegde waarde omdat deze in hetzelfde schuitje heeft gezeten. Dit zorgt voor een meer gelijkwaardige relatie en geeft sommige jongeren een vertrouwd en veiliger gevoel. Jongeren hechten vaak meer waarde aan de mening of het advies van een ervaringsdeskundige.

Een aantal jongeren hebben behoefte aan doorgaande ondersteuning, bij voorkeur behouden ze de professional(s) met wie ze een vertrouwensrelatie hebben. Twee jongeren vrezen dat het bergafwaarts met ze gaat zodra de structuur van de ondersteuning wegvalt. *'En ik denk dat ik meer structuur nodig heb, alles moet voor mij duidelijk zijn, want anders raak ik in de war en dan heb ik geen zin meer'* (meisje, 18 jaar). Een 18-jarig meisje vertelt: *'Ik vind het wel altijd jammer dat ik altijd na zo veel tijd bij een psycholoog weg moet. Nu gaat het wel beter. [...] Ja, ik geef het dan ook wel aan hoor, wat ik wil. Maar ik merk gewoon, ik heb m'n periodes, ik weet gewoon dat ik voor de rest van m'n leven iemand nodig heb.'*

Begrip en steun van school en werkgever

Uit de interviews en panelgesprekken blijkt dat sommige jongeren behoefte hebben aan meer begrip en ondersteuning voor jongeren met psychische en/of gedragsproblemen vanuit de maatschappelijke context waarin zij participeren. Een 17-jarig meisje vreest voor weinig begrip voor haar situatie op een normale school. *'Kijk nu zit ik op een speciale school dus die weet van problemen af en allemaal, maar als ik daarna naar een normale mbo ga is het even wat anders zeg maar. [...] Dan ik heb vaak als ik dan, ik zie dan helemaal voor me dat ik op die mbo zit en dat het dan een periode wat minder gaat en dat het dan heel negatief op wordt gereageerd en dan klap ik gelijk dicht en ga ik al helemaal niet meer naar school.'* Daarnaast ervaren sommige jongeren stigma vanuit het werkveld. *'Ik heb ook gehad dat ik bij de Albert Heijn het uitlegde en ze me gewoon niet meer uitnodigden voor een tweede gesprek zeg*

maar. En dat ze dan denken dat je gek bent of zo. Of zo van ja die nemen we niet aan, want die gaat voor problemen zorgen en dat is wel irritant' (meisje, 17 jaar). Een ex-gedetineerde jongen vertelt dat hij geen werk kan vinden vanwege zijn strafblad.

Zoals eerder benoemd zijn jongeren (met een verleden) in de jeugdhulp gevoelig voor een negatief verwachtingspatroon. Voor deze jongeren is het belangrijk dat ze de mogelijkheid krijgen om een nieuwe start te maken en dat ze hierbij de ruimte krijgen om af en toe een misstap te maken. Op de vraag hoe er meer begrip en steun gerealiseerd kan worden vanuit het werkveld antwoordt een 17-jarig meisje: *'Uh... geen idee. Naja ik weet niet kijk, ik dacht bij mezelf misschien moet al het werk in het land gewoon cursus krijgen van mensen met problemen.'*

Samenvattend

Jongeren bewandelen graag hun eigen pad in hun zoektocht naar het vinden van een plek in de maatschappij. Sommigen zijn pas bereid hulp te accepteren wanneer ze er zelf niet uitkomen, daarom is belangrijk dat er iemand voor hen is op wie ze kunnen terugvallen. Voor de jongeren die 'zorgmoe' zijn kan ondersteuning gerealiseerd worden buiten de formele hulpverlening om. Met enige voorzichtigheid kan gesteld worden dat de jongeren in dit onderzoek voornamelijk behoefte hebben aan praktische ondersteuning bij zaken die op dat moment urgent zijn. Bijvoorbeeld de overgang 18-/18+ of ondersteuning bij het ondernemen van sociale activiteiten die gericht zijn op meedoen in de maatschappij.

Overkoepelend kan gesteld worden dat veel jongeren met psychosociale problemen een gebrek aan steun en begrip ervaren vanuit professionals. Jongeren willen dingen graag zelf doen, maar hebben tegelijkertijd het vertrouwen nodig en de ruimte, bijvoorbeeld vanuit school of werk, om af en toe een misstap te mogen maken zonder veroordeeld te worden.

7. Algemene conclusie

In dit onderzoek is onderzocht wat jongeren met psychosociale problematiek nodig hebben aan ondersteuning bij het vinden van hun plek in de maatschappij. Uit de onderzoeksresultaten komt omgaan met geld naar voren als een centraal knelpunt voor deze jongeren. Omdat jongeren aangeven regelmatig (te) makkelijk geld uit te geven kunnen we er niet van uitgaan dat de weg naar financiële zelfstandigheid zonder horten of stoten verloopt. Het is dus zaak dat men rekening houdt met dit gegeven in de ontwikkeling van voorzieningen die er op gericht zijn om jongeren voor te bereiden op (financiële) zelfstandigheid.

Wanneer het gaat over voorzieningen voor hulp en ondersteuning geven jongeren aan dat ze gebaat zijn bij gerichte doelen waar ze naartoe kunnen werken. De geformuleerde doelstellingen moeten echter aansluiten bij wat de jongere zelf wil en kan, goed luisteren naar de jongere is dus cruciaal. Dit betekent dat niet het behandelplan, maar het perspectief van de jongere zelf leidend is in de werkrelatie. Ook geven jongeren aan dat ze zich gezien en gehoord willen voelen. Zien en horen gaat over een werkrelatie tussen de jongere en de professional waarin sprake is van oprechte betrokkenheid, gelijkwaardigheid, betrouwbaarheid en de mogelijkheid tot directe en transparante communicatie.

De jongeren in dit onderzoek bleken in beperkte mate in staat te reflecteren op voorziene moeilijkheden of toekomstige ondersteuningsbehoeften bij het meedoen in de maatschappij. Dit heeft er waarschijnlijk mee te maken dat veel jongeren hoofdzakelijk bezig zijn met de zaken die op dit moment urgent zijn of in de nabije toekomst (gaan) spelen in hun leven. Dé toekomst is nog ver weg en voor latere zorg. Zeker voor jongeren die problemen ervaren kan het lastig zijn afstand te nemen van het hier en nu en bezig te zijn met later. Het is daarom niet verwonderlijk dat de geïnterviewde jongeren aangeven dat ze vooral behoefte hebben aan praktische ondersteuning door professionals. Bijvoorbeeld ondersteuning bij de overgang 18-/18+ of het vinden van werk of een woning. Omdat jongeren in deze leeftijdsfase zoveel mogelijk zelf willen doen en uitvinden is ruimte nodig voor zelfstandigheid en autonomie in de geboden hulp en begeleiding. Echter, omdat een plek vinden in de samenleving een proces is dat gaat met vallen en opstaan, is van belang dat er te allen tijde iemand beschikbaar is op wie de jongeren een beroep kunnen doen wanneer ze er zelf niet uitkomen. Deze rol kan vervuld worden door professionals en/of sleutelfiguren in de omgeving van de jongere, maar ook de beleefde steun en begrip vanuit de opleiding of werkplek voor het proces van de jongere zijn hierin van cruciaal belang.